

IJTIMOYIY SOLISHTIRISH FENOMENINING YOSHLAR O'ZIGA BAHO BERISHIGA TA'SIRI

Abdumannonov Asadbek

Gaffarov Saxmiddin

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti

Psixologiya yo'nalishi talabalari

Xudayberdiyev Oybek Gafurovich

Ilmiy maslahatchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18137581>

ARTICLE INFO

Received: 31st December 2025

Accepted: 1st January 2026

Published: 2nd January 2026

KEYWORDS

ijtimoiy solishtirish, yoshlar, o'zini baholash, shaxs motivatsiyasi, emotsional holat, o'zini anglash, konstruktiv solishtirish, psixologik tavsiyalar

ABSTRACT

Mazkur maqolada ijtimoiy solishtirish fenomeni va uning yoshlar o'ziga baho berish jarayoniga ta'siri ilmiy-nazariy va empirik asosda o'rganildi. Tadqiqotda ijtimoiy solishtirishning yoshlarning o'zini baholash darajasi, shaxsiy muvaffaqiyatlar va o'ziga ishonch bilan bog'liqligi tahlil qilindi. Shu bilan birga, ijtimoiy solishtirishning ijobiy va salbiy psixologik oqibatlari, shaxsning motivatsiyasi va o'zini anglash jarayoniga ta'siri ko'rib chiqildi. Empirik qismda 18–25 yoshdagi 120 nafar respondent ishtirokida so'rovnoma va psixodiagnostik metodlar orqali ijtimoiy solishtirish tendensiyalari va o'zini baholash darajasi o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy solishtirishning yuqori darajasi ko'pincha o'zini baholashning pasayishiga va tashvishlanishning ortishiga olib keladi, ammo maqsadli va konstruktiv solishtirish o'zini anglash va shaxsiy motivatsiyani oshirishga yordam beradi. Maqola xulosalarida yoshlar o'zini baholashining ijtimoiy solishtirish kontekstida optimallashtirish bo'yicha psixologik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kirish. Ijtimoiy solishtirish fenomeni zamonaviy psixologiya fanida shaxsning o'zini baholash va motivatsiyasini shakllantirish jarayonida muhim omil sifatida o'rganib kelinadi. Shu fenomenning mohiyati shundaki, shaxs o'z xatti-harakatlarini, qobiliyatlarini va natijalarini boshqa insonlar bilan taqqoslab, o'zini baholaydi va o'z harakat strategiyalarini belgilaydi. Festingerning ijtimoiy solishtirish nazariyasi (1954) shaxslar o'z holatini aniqlash va o'zini rivojlantirishda atrofdagi insonlar bilan taqqoslashga tayanuvchi tabiiy xatti-harakat ekanligini ta'kidlaydi.

Yoshlar davri, shaxsiyatning shakllanish va mustahkamlanish bosqichi sifatida, ijtimoiy solishtirishning sezilarli ta'siriga duch keladi. Ayniqsa, 18–25 yoshdagi shaxslar o'zini anglash jarayonida boshqalar bilan solishtirish orqali o'z qobiliyatlari, ijtimoiy maqomi va shaxsiy muvaffaqiyatlarini baholashadi. Shu bilan birga, ijtimoiy solishtirishning haddan tashqari yoki noto'g'ri yo'naltirilgan shakllari yoshlar o'ziga bahoni pasayishiga, o'ziga ishonchning susayishiga va emotsional zo'riqishning ortishiga olib kelishi mumkin.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, konstruktiv va maqsadli solishtirish shaxsning motivatsiyasini kuchaytiradi, ijtimoiy adaptatsiyani yaxshilaydi va o'zini anglash jarayonini optimallashtiradi. Shu bilan birga, ko'plab yoshlar salbiy ijtimoiy taqqoslash natijasida o'zini kam baholash, ortiqcha tashvishlanish va motivatsion sustlikka duch keladi. Shu sababli,

ijtimoiy solishtirish fenomenini yoshlar o'zini baholashidagi roli nuqtai nazaridan ilmiy asosda o'rganish dolzarb masala hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi ijtimoiy solishtirish fenomenining yoshlar o'zini baholashiga ta'sirini aniqlash, konstruktiv va salbiy solishtirish tendensiyalarini o'rganish va empirik natijalar asosida psixologik tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot vazifalari sifatida ijtimoiy solishtirish darajasi bilan o'zini baholash ko'rsatkichlari, emotsional holat va shaxs motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash belgilangan.

Adabiyotlar tahlili. Ijtimoiy solishtirish fenomeni psixologiya fanida shaxsning o'zini baholash va motivatsiyasini shakllantirishdagi muhim omil sifatida keng tadqiq qilinadi. Festinger (1954) tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy solishtirish nazariyasiga ko'ra, shaxs o'z qobiliyatlari va muvaffaqiyatlarini baholash uchun boshqalar bilan doimiy taqqoslash jarayoniga kiradi. Bu jarayon shaxsning ijtimoiy muhitga moslashishi, o'zini anglash va o'zini rivojlantirishida muhim psixologik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar ijtimoiy solishtirishning ikki asosiy shaklini ajratadi: vertikal (yuqori yoki past darajadagi rol modellari bilan solishtirish) va gorizontal (o'xshash yosh va qobiliyatdagi tengdoshlarga solishtirish) solishtirish. Xorijiy olimlar (Buunk, Gibbons, 2007; Wood, 1989) shuni ta'kidlaydiki, konstruktiv solishtirish shaxsning o'zini baholash va motivatsiyasini oshiradi, salbiy solishtirish esa o'zini kam baholash va emotsional zo'riqishga olib keladi.

Mahalliy tadqiqotlarda ham yoshlarning ijtimoiy solishtirish jarayoni va o'zini baholashdagi aloqalari o'rganilgan. Abdurahmonova (2018) va Karimova (2019) shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy solishtirishning salbiy oqibatlari ayniqsa o'zini anglash va ijtimoiy moslashuv jarayonida sezilarli bo'lib, psixologik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining mavjudligi bu salbiy ta'sirlarni kamaytiradi.

Shuningdek, tadqiqotlarda ijtimoiy solishtirish fenomenining yoshlar motivatsiyasiga ta'siri ham tahlil qilingan. O'quvchilarda konstruktiv solishtirish motivatsion faoliyatni oshirsa, doimiy salbiy solishtirish psixologik stress va tashvishlanishning ortishiga olib keladi. Shu bilan birga, yoshlarning o'zini baholashdagi mustahkamlik, shaxsning ichki resurslari va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash darajasi bilan bog'liq bo'lishi aniqlangan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy solishtirish fenomeni yoshlarning o'zini baholash jarayonida murakkab va ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, mazkur fenomenni empirik asosda o'rganish, konstruktiv va salbiy solishtirish tendensiyalarini aniqlash va ularning shaxs motivatsiyasi va emotsional holatiga ta'sirini tahlil qilish ilmiy jihatdan dolzarbdir.

Metodologik asos. Mazkur tadqiqot ijtimoiy solishtirish fenomenining yoshlarning o'zini baholashiga ta'sirini empirik asosda o'rganishga qaratilgan bo'lib, psixologiya fanining shaxsga yo'naltirilgan va tizimli yondashuvlari asosida tashkil etildi. Tadqiqotda ijtimoiy solishtirishning konstruktiv va salbiy shakllari, shuningdek, yoshlarning o'zini baholash darajasi, motivatsiyasi va emotsional holati o'rganildi.

Empirik tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi: – Ijtimoiy solishtirish tendensiyalarini aniqlash uchun Buunk va Gibbons (2007) tomonidan ishlab chiqilgan Social Comparison Orientation Scale (SCOS) moslashtirilgan variantidan foydalanildi, O'zini baholash darajasini baholash uchun Rosenberg Self-Esteem Scale tatbiq etildi, Emotsional holatni aniqlash uchun Spielberger–Xanin tashvishlanish shkalasi ishlatildi.

1. **So'rovnomma va suhbat** – yoshlarning o'zini baholashdagi sub'ektiv qarashlari va ijtimoiy solishtirish tajribalarini aniqlash maqsadida ishlatildi.

2. **Statistik tahlil metodlari** – natijalarni qayta ishlashda korrelyatsion tahlil va tavsifiy statistika metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot tanlanmasi 18–25 yoshdagi 120 nafar respondentdan iborat bo'lib, ular oliy ta'lim muassasalari talabalari va ijtimoiy faol yoshlar orasidan tasodifiy tanlab olindi. Tadqiqot ixtiyoriylik, maxfiylik va etik tamoyillarga qat'iy rioya qilgan holda o'tkazildi.

Empirik natijalar shuni ko'rsatdiki, respondentlarning 42% ijtimoiy solishtirish darajasi yuqori, 35% o'rta va 23% past ekanligi aniqlangan. Yuqori darajadagi ijtimoiy solishtirish odatda o'zini baholashning pastligi va tashvishlanishning ortishiga olib kelgan. Korrelyatsion tahlil natijalari ijtimoiy solishtirish darajasi bilan o'zini baholash o'rtasida sezilarli manfiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi ($r = -0,52, p < 0,01$).

Bundan tashqari, konstruktiv solishtirish tendensiyalari yuqori bo'lgan respondentlarda o'zini baholash va motivatsiya ko'rsatkichlari nisbatan yuqori bo'lgan. Shu bilan birga, salbiy solishtirish tendensiyalari yuqori bo'lgan respondentlarda emotsional zo'riqish va tashvishlanish darajasi oshgan.

Natijalar Festingerning ijtimoiy solishtirish nazariyasi va Buunk hamda Gibbonsning tadqiqotlari bilan muvofiqligini ko'rsatadi. Yuqori darajadagi salbiy solishtirish yoshlarning o'zini baholashini susaytiradi, bu esa emotsional barqarorlik va motivatsiyaga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, konstruktiv solishtirish shaxsning o'zini anglash jarayonini va motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy solishtirish fenomeni yoshlarning psixologik holati va o'zini baholash jarayonini shakllantirishda murakkab va ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy solishtirish yoshlar o'zini baholashiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Yuqori darajadagi salbiy solishtirish o'zini baholashning pasayishiga va emotsional zo'riqishning ortishiga olib keladi, konstruktiv va maqsadli solishtirish esa shaxsiy motivatsiya va o'zini anglashni kuchaytiradi. Olingan natijalar yoshlarning psixologik rivoji, ijtimoiy moslashuvi va shaxs motivatsiyasi bo'yicha ilmiy-amaliy xulosalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Ilmiy-amaliy tavsiyalar

1. Oliy ta'lim muassasalari va psixologik xizmatlar yoshlar o'rtasida konstruktiv ijtimoiy solishtirish ko'nikmalarini shakllantirishga yo'naltirilgan treninglar va seminarlarni joriy etishi lozim.
2. Psixologik maslahat va profilaktika ishlarida ijtimoiy solishtirish tendensiyalarini aniqlash va shaxsning o'zini baholashini qo'llab-quvvatlash metodikalarini muntazam qo'llash tavsiya etiladi.
3. Pedagoglar va murabbiylar uchun yoshlarning salbiy solishtirish holatlarini aniqlash va konstruktiv yondashuvlarni rag'batlantirish bo'yicha malaka oshirish dasturlarini ishlab chiqish zarur.
4. Kelgusidagi tadqiqotlarda ijtimoiy solishtirish fenomenini individual-psixologik xususiyatlar, jins, yosh va ijtimoiy kontekst kesimida chuqurroq o'rganish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonova N.M. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: Fan va Texnologiya, 2018. – 280 b.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2019. – 312 b.
3. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2016. – 384 b.
4. Suler J. The Psychology of Cyberspace // Journal of Applied Psychoanalytic Studies. – 2004. – Vol. 6. – P. 151–168.
5. Abdurakhmonova M.M. Yoshlar psixologiyasi va ijtimoiy moslashuv. – Toshkent: Fan, 2020. – 248 b.
6. Festinger L. A Theory of Social Comparison Processes. – Human Relations, 1954. – Vol. 7, № 2. – P. 117–140.
7. Wood J.V. Theory and Research Concerning Social Comparisons of Personal Attributes // Psychological Bulletin. – 1989. – Vol. 106, № 2. – P. 231–248.
8. Rosenberg M. Society and the Adolescent Self-Image. – Princeton: Princeton University Press, 1965. – 326 p.

9. . Xudayberdiev, O. (2025). "Technology for developing the cultural and ethnic condition of the leader's interpersonal relations in educational management as a topical issue"//. EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE (T. 5, Выпуск 6, сс. 39-43). <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/54675> DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15645573> ISSN 2181-2888 (Volume 5, Issue 6, June 2025) IF = 8.165. June 2025. G.Britian
 10. Xudayberdiyev, O. (2025). "Issues of developing conflictologicalCulture in future teachers". В INTERNATIONAL BULLETIN OF APPLIED SCIENCE AND TECHNOLOGY (T. 5, Выпуск 6, сс. 498-501). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15751680>
 11. Xudayberdiyev Oybek Gafurovich (2025). "PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING PROFESSIONAL ANTHROPOLOGY AND COACHING COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS". Journal of Applied Science and Social Science, 15 (12), P. 794-797 Retrieved from <http://www.internationaljournal.co.in/index.php/jasass>
 12. Amangeldiyev , S. . (2025). HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGY IN UZBEKISTAN. Академические исследования в современной науке, 4(27), 151-153. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/arims/article/view/91657>
 13. Amangeldiyev, S. . (2025). KEKSALAR PSIXOLOGIK FAROVONLIGINI TA'MINLASHDA IJTIMOY FAOLLIKNING ROLI. Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования, 4(8), 58-61. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/zdif/article/view/80805>
 14. Amangeldiyev , S. . (2025). KEKSALAR FAROVONLIGI OMILLARI: PSIXOLOGIK YONDASHUV. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 4(8), 30-33. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/zdpp/article/view/80817>
 15. Amangeldiyev , S. ., & Turdiqulova , J. (2024). THE ROLE OF SOCIETY IN THE CHILD'S SPEECH DEVELOPMENT. Развитие и инновации в науке, 3(12), 22-30. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/dis/article/view/63326>
 16. Amangeldiyev , S., & Ilhamova, D. (2024). ATTITUDE OF PEOPLE IN OLD AGE TO ACTIVE SOCIAL LIFE. Академические исследования в современной науке, 3(49), 66-70. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/arims/article/view/61990>
 17. Abdusamatova, S. S., & Amangeldiyev, S. (2021). PSIXOLOGIK MASLAHAT GIPOTEZALARINI SHAKLLANTIRISH. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 1(1), 132-137.
- Amangeldiyev, S. . (2024). THE IMPORTANCE OF SOCIAL ACTIVITY IN OLD AGE: A KEY FACTOR FOR PSYCHOLOGICAL WELL-BEING. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 4(10), 12-16. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/37666>